

KS. RAFAŁ CHARZYŃSKI

„FILOZOFIA NA UCZELNIACH KATOLICKICH:
METAFIZYKA I FILOZOFIA BOGA”

Lublin, KUL, 18 maja 2015 roku

18 maja 2015 r. Wydział Filozofii KUL oraz Sekcja Filozoficzna Wykładowców Uczelni Katolickich w Polsce przy Konferencji Episkopatu Polski zorganizowała konferencję „Filozofia na uczelniach katolickich: Metafizyka i filozofia Boga”. Wydarzenie to było kontynuacją corocznych spotkań, które od szeregu lat gromadzą na KUL osoby zainteresowane dydaktyką poszczególnych dyscyplin filozoficznych. Poprzednie konferencje poświęcone były problematyce nauczania antropologii, filozofii religii, filozofii przyrody, epistemologii i etyki. Pokłosem każdej z nich jest, opublikowany pod redakcją ks. prof. Stanisława Janeczka w serii wydawniczej *Dydaktyka filozofii*, obszerny tom zawierający wypowiedzi specjalistów, którzy wzięli udział w tych spotkaniach (t. 1: *Antropologia*, 2010; t. 2: *Filozofia religii*, 2012; t. 3: *Filozofia przyrody*, 2013; t. 4: *Epistemologia*, 2015).

Tegoroczna konferencja wiązała się z 95. rocznicą urodzin Karola Wojtyły – papieża Jana Pawła II, wieloletniego pracownika Wydziału Filozofii naszego Uniwersytetu, a obecnie jego patrona, nie mogło zatem zabraknąć akcentu upamiętniającego tę wybitną postać. Pojawił się on już w pierwszej części spotkania, którą stanowił prowadzony przez prof. Agnieszkę Lekką-Kowalik przedpołudniowy panel zatytułowany *Dziedzictwo mistrzów. Od Stefana Swieżawskiego do Karola Wojtyły i Mieczysława Krapca*. Koncepcji filozofii Karola Wojtyły poświęcił swoje wystąpienie prof. Andrzej Półtawski, podkreślając charakterystyczne dla Autora *Osoby i czynu* nastawienie na źródłowe dotarcie do badanego przedmiotu, które ujawniło się już w jego rozprawie doktorskiej, dotyczącej problemu wiary u św. Jana od Krzyża.

Ks. dr RAFAŁ CHARZYŃSKI – adiunkt Katedry Historii Filozofii w Polsce w Instytucie Filozofii na Wydziale Filozofii KUL; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: charzynski@kul.pl

Prelegent przypominał też, że zasadniczą linią intelektualnych poszukiwań Wojtyły było odnajdywanie tego, co w człowieku nieredukowalne do kosmosu. To właśnie zadecydowało, że korzystając z dwu klasycznych antropologii: nastawionej na badanie ludzkiego wnętrza tradycji platońsko-augustyńskiej i dającego przewagę aspektowi kosmicznemu personalizmu św. Tomasza z Akwinu, za punkt wyjścia swojej refleksji przyjął czyn osoby, uwzględniając przeżycie etyczne i nawiązując w ten sposób do myśli Biskupa Hippony. Mające swoją genezę w myśli Arystotelesa ujęcie człowieka w kategoriach kosmicznych, rozwijane przez Doktora Anielskiego, domagało się uzupełnienia, którego – jak wiadomo – Wojtyła dokonał odwołując się do fenomenologii.

W skoncentrowanej na koncepcji filozofii przyszłego papieża wypowiedzi prof. Półtawskiego w ciekawy sposób wybrzmiał, wpisany w zasadniczą problematykę całego cyklu konferencji, wymiar dydaktyczno-wychowawczy. W tej optyce prelegent podkreślił, że Wojtyła apelował, by odkrywając prawdę o człowieku, ujmować w nim to, co najgłębsze. W tym też kontekście zwrócił uwagę, jak wielkie znaczenie, zwłaszcza dla ludzi młodych, ma podkreślany przez Wojtyłę normatywny charakter etyki, formułującej obiektywne kryteria odróżniania dobra i zła, które mogą być życiowym drogowskazem. Z dydaktycznym aspektem korespondował wreszcie podkreślony przez Półtawskiego fakt, że filozofia Wojtyły jest przykładem, jak po mistrzowsku znaleźć i postawić problem filozoficzny.

Zainteresowany wątkami dydaktyki filozofii słuchacz mógł znaleźć bardzo cenne dopełnienie w przygotowanej na tę okazję multimedialnej wypowiedzi prof. Władysława Stróżewskiego poświęconej sylwetce Stefana Swieżawskiego, którego 11 rocznica śmierci przypadła w dniu obrad konferencji. Prof. Stróżewski ukazał zaangażowanie S. Swieżawskiego w dzieło reform Kościoła na Soborze Watykańskim II, gdzie był świeckim audytorem. Podkreślił także jego żarliwy, ale krytyczny patriotyzm. Nade wszystko wskazał jego aktywność naukową i wychowawczą rolę w dziele kształtowania młodych osobowości poprzez bezpośrednie oddziaływanie w relacji mistrz–uczeń. Przypominał również postulaty S. Swieżawskiego w zakresie metodologii historii filozofii, będące efektem jego wieloletniej aktywności badawczej i nauczycielskiej. Warto dodać, że do jego zasług zarówno dla dydaktyki, jak i badań prowadzonych na Wydziale Filozofii KUL zalicza się również wprowadzenie do tego środowiska w 1952 r. o. Mieczysława A. Krapca, a w 1954 r. ks. Karola Wojtyły. Nie dziwnego, że te wielkie postacie przywołali łącznie organizatorzy konferencji.

Dziesięć dni wcześniej przypadła już 7. rocznica śmierci o. prof. M.A. Krapca, któremu panelową wypowiedź poświęcił ks. prof. Andrzej Maryniarczyk. Zaprezentowana w tym wystąpieniu koncepcja metafizyki współtwórcy Lubelskiej Szkoły Filozoficznej miała służyć uzasadnieniu tezy, że jako metafizyk zajmuje on wyjątkowe miejsce dziejach polskiej filozofii. Zdaniem ucznia i następcy o. Krapca przywrócił on pierwotne jej rozumienie – jako pewnej sprawności poznawczej polegającej na umiejętności czytania rzeczywistości; na nowo wskazywał też jej właściwy przed-

miot, jakim jest realnie istniejący byt, zastępując tradycyjne rozważania dotyczące tylko pojęcia bytu.

Podczas omawianej konferencji przypomniano także dorobek o. Krapca jako wieloletniego, zasłużonego rektora KUL, sprawującego ten urząd w trudnej rzeczywistości doby PRL. Kierowanie Uniwersytetem w tamtych czasach wymagało bowiem umiejętności skutecznego przeciwstawienia się próbom likwidowania uczelni tak w wymiarze materialnym, jak też badawczo-kadrowym. W tym kontekście ks. prof. Zdzisław Pawlak wskazał, że działania te były niejako przedłużeniem wcześniejszej aktywności poprzednika o. Krapca na tym stanowisku – ks. Józefa Iwanickiego, stojącego na czele Uniwersytetu w okresie stalinowskim.

Popołudniową sesję, prowadzoną przez prof. Jacka Wojtysiaka, rozpoczął trójgłos przedstawicieli polskiej filozofii w osobach profesorów Antoniego B. Stępnia, Piotra Jaroszyńskiego i Jacka Juliusza Jadackiego, wypowiadających się w mającej bogatą historię i będącej wciąż przedmiotem ożywionej wymiany zdań kwestii, którą lapidarnie oddawał tytuł tej części konferencji: *Metafizyka czy ontologia?*

Profesor A.B. Stępień, określając metafizykę jako teorię bytu faktycznie istniejącego w jego ostatecznych zasadach, a ontologię jako teorię bytu możliwego z punktu widzenia zasady niesprzeczności, opowiedział się za uprawianiem tej pierwszej, uzasadniając to trudnościami, na jakie natrafia ontologia. Choć ze względów historycznych i dydaktycznych, zdaniem profesora, należy odróżnić metafizykę od ontologii, to z merytorycznego punktu widzenia do rzetelnego uprawiania teorii bytu wystarcza metafizyka.

Zdecydowanie za metafizyką przeciwko ontologii opowiedział się prof. P. Jaroszyński, pokazując, w jaki sposób rozstrzygnięcie dylematu będącego tematem tej sesji warunkuje rozwiązania w zakresie filozofii Boga. Prymat ontologii powoduje bowiem zastąpienie bytu realnego jego pojęciem oraz takie rozumienie istnienia, które nie jest traktowane jako akt bytu, lecz jako modus istoty. Ponieważ zaś nie ma przejścia od bytu możliwego do realnego, przyznanie pierwszeństwa ontologii prowadzi do faktycznej likwidacji metafizyki. Ostatecznie problematyka Boga zostaje wyrugowana z poznania teoretycznego, jak miało to miejsce w myśli Immanuela Kanta, konsekwencją zaś tego jest fideizm, agnostycyzm lub ateizm.

Znaczenie ontologii podkreślił natomiast profesor J.J. Jadacki, traktując ją jako część metafizyki. Wskazał, że ontologia obejmuje całościowo teorię przedmiotu, teorię istnienia i teorię stosunków między przedmiotami. Jednocześnie akcentował, że w każdym z tych problemów ujawnia się problematyka filozofii Boga: jako szczególnego rodzaju Przedmiotu, sposobu Jego istnienia czy wreszcie relacji, w jakiej znajduje się On do świata. W żywej dyskusji zgłaszano tyleż szczegółowe obiekcje, że w takim ujęciu Bóg traktowany jest tak jak każdy inny przedmiot, jak też akcentowano ogólniej, że pomimo niewątpliwego zróżnicowania poglądów prelegentów i uczestników dyskusji różnice między nimi nie są aż tak wielkie, jak niejednokrotnie się sądzi, a zbliżeniu stanowisk sprzyja rzeczowa i spolegliwie prowadzona dyskusja.

Ostatnią część konferencji, poświęconą kwestii *Istnienie Boga – argumentacja „apriori” czy „aposteriori”*, poprowadzoną przez dra Marka Piwowarczyka, rozpoczęły wystąpienia prof. Marcina Tkaczyka OFMConv., dziekana Wydziału Filozofii, i prof. Włodzimierza Dłubacza. Prof. M. Tkaczyk postulował zamianę tytułowych kategorii na wyrażenia „dedukcyjny” i „indukcyjny”, opowiadając się za drugim typem argumentacji w filozofii Boga. Zwracał także uwagę, że lepiej mówić nie tyle o dowodzeniu, co o uzasadnianiu tezy o istnieniu Boga, co zbliża ten sposób argumentacji do stosowanego w naukach indukcyjnych. Natomiast dowodzenie istnienia Boga, ściśle biorąc, jest nieskuteczne, gdyż przesłanki, które należałoby w takim wypadku przyjąć, są dla tych, którzy tego dowodu zdają się najbardziej potrzebować, trudniejsze do zaakceptowania niż sama konkluzja. Właściwą zatem drogą jest uzasadnianie, że afirmacja Boga jest najlepszym z możliwych racjonalnych sposobów wyjaśnienia całokształtu doświadczenia człowieka. Powinno to znaleźć odzwierciedlenie w dydaktyce filozofii religii, zwłaszcza gdy jej adresatami są przyszli duszpasterze.

Prof. W. Dłubacz, odnosząc się do dylematu będącego przedmiotem tej debaty, stwierdził, że w filozoficznej refleksji o Bogu nie ma takiej argumentacji *a priori*, w której nie występowałyby elementy właściwe rozumowaniu *a posteriori*. Afirmacja istnienia Boga, będąc uniesprzecznieniem pierwotnie danego faktu istnienia bytu przygodnego, stanowi zwieńczenie procesu redukcyjnego wyjaśniania rzeczywistości. Tym samym zarysowała się pewna zbieżność między stanowiskami obu prelegentów. Kwestia istnienia Boga w świetle obydwu wypowiedzi jest bowiem zagadnieniem pojawiającym się dopiero w zaawansowanym stadium poznania, a pozytywne jej rozstrzygnięcie jest racjonalnym wytłumaczeniem całej rzeczywistości. O ile jednak dla pierwszego z prelegentów rozwiązanie takie jest tylko jedną z możliwych hipotez, choć najlepszą, to drugi uznaje, że negacja istnienia Boga byłaby równoznaczna ze skazaniem na niepowodzenie wszelkich prób odnalezienia racjonalnego wytłumaczenia rzeczywistości.

Podejmująca problematykę metafizyki i filozofii Boga w perspektywie ich obecności w katolickich uczelniach konferencja pokazała, że nie tylko możliwy, ale i konstruktywny jest zarówno pewien pluralizm opinii, jak również merytoryczny dialog naznaczony troską o poprawne zrozumienie stanowiska adversarza i szacunek wobec niego. Spotkanie to pokazało też, że dydaktyka rzetelnej filozofii uprawianej w perspektywie światopoglądowej nie przestaje być zajęciem pasjonującym oraz cennym w wymiarze kulturowym i społecznym.

Information about Author: Rev. Dr. RAFAŁ CHARZYŃSKI — Department of the History of Philosophy in Poland, Institute of Philosophy, Faculty of Philosophy at the John Paul II Catholic University of Lublin; address for correspondence: Al. Raławickie 14, PL 20-950 Lublin; e-mail: charzynski@kul.pl